

KŐBÁNYA TÖRTÉNETE

diapozitív - sorozat

1984

Irta és összeállította:

dr. Létay Miklós

Készült

Budapest Főváros Tanácsa X. kerületi Tanács VB,
a Pataky István Művelődési Központ és
a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
X. kerületi főkönyvtára közreműködésével.

Kiadja a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

Felelős kiadó: Kiss Jenő főigazgató

Készült a FSZEK sokszorosító üzemében

Felelős vezető: Horváth Ferencné

Táskaszám: 84/356 Terj.: 2 A/5 ív Példányszám: 200

A "Kőbánya története" című diasorozattal kerületünk tanulóifjúságát, dolgozóit, lakóit szeretnénk megismertetni közvetlen környezetünk múltjával.

Célunk, hogy e 120 képből álló sorozat, és a hozzá tartozó szövegekönyv - kiindulási alapként - segítse a helytörténeti mozgalmat.

Tudjuk, hogy mint minden válogatás, ez is a teljesség igénye nélkül készült - a pedagógusok, helytörténészek, népművelők kiegészíthetik az anyagot saját ismereteikkel, tapasztalataikkal.

A diakép sorozatot a jövőben bővíteni szeretnénk, elsősorban a mai Kőbánya bemutatásával.

Budapest, 1984.

X. kerületi Tanács VB
Művelődésügyi, Egészségügyi
és Sport Osztálya

KÉPEK KŐBÁNYA TÖRTÉNETÉBŐL

I. RÉSZ

1. Címkocka

2-3-4. Ezek a képek a 32,5 km² terjedelmű mai X. kerület történetéből villantanak fel egy-egy részletet. A legrégebb időkből nincs említésre méltó mozzanat, mivel ez a terület az őskorban gyakorlatilag lakatlan volt. A rómaiak és a népvándorlás korában /I-X. sz./ rövid időre telepedett le néhány kisebb népcsoport. A régészek eddig elsősorban avar tárgyakra bukkantak. A Fehér út mellett feltárt temetőből aranyozott bronz övvereteket, griffes övdiszt és egy áldozati urnát mutatunk be.

5. Középkori leletünk alig van a mai X. kerületből. Közülük az egyik legérdekesebb egy körmeneti keresztről származó, aranyozott bronz Krisztus szobor Magyarországon készült, feltehetőleg a XIII. sz. második felében és a Keresztúri út mentén került elő néhány évvel ezelőtt.

6. Conti Lipót Antal olasz származású kőfaragó mester volt, aki Pesten és Budán sok épületen dolgozott. Az idők folyamán jelentős vagyont szerzett s többször viselt városi tisztségeket. Hálából, hogy az előző évi pestis járványt túlélte, 1739-1740 között barokk kápolnát épített Kőbányán.

7. A Sörgyár és Kada u. sarkán áll egy 1779-ből származó feszület. A hagyományosan megformált figura különlegessége, hogy mindkét kezénél szőlőfürt található A XVIII. században ezen a vidéken szőlőt termeltek s a keresztet annak védelmére állították. A kézben tartott szőlőfürt egyértelműen fejezi ki az isteni oltalmat. Ez a feszület a X. kerület egyik legrégebbi, de csak kevesek által ismert műemléke.
8. A térkép Pestet és környékét mutatja az 1810-es évek táján, amikor még nyoma sem volt településnek a mai X. kerület területén, csupán a pesti polgárok tulajdonában lévő szőlőskertek alkottak két tömböt az Ó- és az Új hegyen. A Maglódi út, Kőrösi Cs. S. út, Cserkesz u., Sibrik M. u. által határolt szőlők közé ékelődött be a kőbánya és a Conti kápolna.
9. 1827-ben különleges szállítóeszközt állítottak üzembe egy 7,5 km. hosszú pályán Pest és Kőbánya között. Az állványzatra emelt sineken lovakkal vontatott kocsik gördültek a föld felett, ezért elnevezték "lebegő vasút"-nak. Építőanyagok szállítására használták, azonban a szerkezet műszaki szempontból nem volt tökéletes, ezért egyévi próbaüzem után lebontották.
10. A Harmat és Gitár u. sarkán áll Kőbánya legismertebb műemléke, a csősztorony. 1844-ben építették romantikus stílusban, nagyjából az

Ó-hegyen lévő szőlőskertek közepén és tornyából őrizték az érésnek indult fürtöket egészen a szüretig.

- 11-12. Ezt az 1852. évi térképet az előbbivel összehasonlítva a következő változásokat tapasztalhatjuk a XIX. sz. első felében. A kőbányai szőlőkben egyre több házat építettek, melyeket már egész évben laktak. Ettől kezdve - tehát még a szőlőművelés virágzása idején - lett Kőbánya állandó lakossággal rendelkező település, s ebben az időben épült ez a képen látható régi, de ma már nem létező lakóház az Ihász és Harmat u. sarkán.
13. Az 1983-as években Havas József városi tanácsos több, egymással összefüggő szőlőskerttel rendelkezett Kőbányán. Ezek közepére 1856-ban villát építtetett késő klasszicista stílusban, innen irányította ugyanezen a birtokon létesített konyakgyárát. 1862-ben Dreher Antal megvette az ingatlant. A villát lakásnak használta, miközben 1872-ben kibővítette. Ma a Kőbányai Sörgyár területén áll, mint műemlék.
14. Az első nagyüzemi téglá- és cserépgyártás az 1838. évi nagy dunai árvíz után kezdődött. Miesbach Alajos bécsi gyáros által létesített ipartelepen, a Jászberényi út, Kozma u., Gránátos u., Tárna u. között. Már az első években 8-900 munkás dolgozott itt, akik évente 3,5 millió téglát termeltek. 1855-ben Drasche Henrik vette át és fejlesztette tovább a gyárat.

15. A XIX. században - de már korábban is - 2-3 vizimalom működött a Rákos patak mentén. Ezek egyike volt a Korkusz malom, a Kozma u. vonalában. A környékbeli parasztok gabonáját őrölték itt 1842-től. A malomhoz két halastó is tartozott, amit az egyetlen fennmaradt fénykép is tanúsít.
16. Az Ó-hegy valójában nem is hegy, mindössze a térszint 148 m. magas megemelkedése a Maglódi ut, Kőrösi Cs. S. út, Cserkesz u., Sibrik M. u. között. A X. kerület neve az itt talált mészkő bányászatával kapcsolatos, mely a XVI-XVII. századtól folyt. A kitermelt követ a pesti oldal építkezéseihez használták fel. A kezdetleges módszerek miatt a barlangok, vá-
gatok életveszélyessé váltak a XIX. századra, ezért a kő bányászata fokozatosan csökkent, majd a század végén megszűnt. A folyamat összefüggött a nagyüzemi téglagyártás kezde-
tével és a téglá növekvő építőipari felhasználásával is.
17. A bányászat felhagyásával egyre nagyobb, ösz-
szesen több mint 30 km. hosszú pincerendszer maradt üresen, ahol kezdetben termelők, ke-
reskedők tárolták boraikat. Az 1850-es évek-
ben a szó szoros értelmében e pincékre tele-
pedve néhány sörfőzde létesült. A földalatti he-
lyiségek jó lehetőséget nyújtottak a tárolásra
és a gyártáshoz szükséges viz is rendelkezés-
re állt. A termelés szükségletei szerencsésen
találkoztak a természeti feltételekkel. Kedvező
volt továbbá, hogy akkor még Kőbánya szabad

területet jelentett az ipar számára s közel esett a szállításra használható vasút.

- 18-19. Kisebb sörfőző társaságokra alapulva jött létre 1862-ben Dreher Antal Serfőzdéje a Halom u. 40-42. sz. alatt és 1867-ben az Első Magyar Résvényserfőződe Rt. Jászberényi úton.
20. A XIX. sz. közepén Kőbánya lakosai sokszor arra kényszerültek, hogy a mindennapi élet ezernyi dolgában a Józsefvárosba /VIII. ker./ utazzanak. Így volt ez az iskoláztatással is. A szülők egy helyi iskola felállítását kezdeményezték, ami 1868-ban megtörtént. Az óhegyi vagy másnéven Kápolna téri iskola hamarosan kicsinek bizonyult, ezért a következő évtizedekben újabb általános iskolák nyitak.
21. A csősztorony közelében 1869-1870 folyamán két földalatti víztároló épült Pest vezetékes vízzel való jobb ellátása érdekében.
22. 1868-tól a Pesti Közuti Vaspálya Társaság lóvasút kiépítésével rendszeres közlekedési lehetőséget teremtett Pest és Kőbánya között. A Kálvin térről induló, Kőbányai- és Kőrösi Cs. S. úton haladó kocsik végállomása az Onódi utcánál volt. A képen látható favázás épület mellett vendéglő is üzemelt a Társaság kezelésében.
23. 1847-1849 között épültek a tenyésztést, hízlalást és kereskedelmet szolgáló első sertésszállások a Vaspálya u. mentén. Egy év-

tizeddel később a szállásokat áttelepítették a Mázsa u. környékére. 1870-ben itt alakult meg az Első Magyar Sertéshízlaló Rt. Kőbánya az európai sertéskereskedelem egyik központja lett s ez nagyban hozzájárult a kerület fejlődéséhez. Az 1895. évi sertésvész az állomány nagy részét elpusztította, ezért a tenyésztés és a kereskedelem rövid idő alatt megszűnt, a szállások területét pedig beépítették.

II. RÉSZ

24. Címkocka
25. 1875-ben alakult a MÁV Északi Járműjavító Üzeme /Kőbányai u. 30./. Munkásainak száma hamarosan több ezerre nőtt s ezáltal a kerület egyik legnagyobb vasipari üzeme lett, ahol élénk munkásmozgalmi tevékenység folyt.
- 26-27. Kőbánya már a XIX. sz. végén a főváros egyik legnagyobb ipari kerületévé fejlődött. A 77 nagyobb vállalat huszonkétféle termékcsoportot gyártott. A sokféleség érzékeltetésére két példát említünk. Az egyik az 1881-ben alapított Szalámigyár, a másik a Magyar Fém- és Lámpaárú Gyár, amely 1883-ban kezdte meg működését.
28. Az Új Köztemető a főváros legnagyobb, kb. 600 holdas temetője. Egyik oldala mentén a XVII. kerülettel határos, ezért "Rákoskereszturi temető"-nek is nevezik. A korábbi tüzér-

ségi gyakorlótér helyén 1886-ban nyitották meg, mivel a Kerepesi temető már szűknek bizonyult. A képen látható főkapu közepén 26 m magas harangtorony emelkedik.

29. Ugyancsak a XIX. sz. végén jelölték ki az Új Köztemető mellett lévő izraelita temetőt, amely igen gazdag neves építészek és szobrászok által készített síremlékekben.
30. 1893 óta termel Kőbánya legnagyobb sörgyára Polgári Serfőződe Rt. Az itt készített sör kiváló minőségét a világhiállításokon nyert díjak is bizonyították. A sörön kívül jeget, szikvizet, malátakávé, szappant, étolajat, cukorkát és csokoládét is gyártott.
31. Elegáns épület állt egykor a Kőrösi Cs. S. ut és a Füzér u. sarkán. Itt alakult meg 1869-ben az első polgári társaskör és itt működött a Kőbányai Takarékpénztár Rt. nevű pénzüintézet is 1893-tól.
32. A lóvasút korszerűsítésére - még a villamosenergia alkalmazása előtt - gőzmozdonyok üzembe állításával kísérleteztek. Budapest egyetlen gőzvasútja 1891-től két éven át közlekedett a Rókus kórház és az Új Köztemető között 1893-ban ezt a vonalat is villamosították.
- 33-34. A XIX. sz. utolsó évtizedében, rövid öt év leforgása alatt a kőbányai közúti vasutakat villamosították. Képeink a Kőbányai úton és a köztemetői végállomáson készültek.

35. A Pataky István téren áll a Szent László plébániatemplom, amely 1892-1899 között épült. A Lechner Ödön által tervezett magyaros, neogótikus, szecessziós templom gazdag kerámia díszeit a Zsolnay gyár készítette. Tornya 82 m. magas, a II. világháborúban súlyosan megsérült.
36. A már említett óhegyi víztárolók ellenére a kőbányai emeletes, illetve magasabb részeken fekvő házak vizellátása akadozott, ezért 1900-ban viztorony épült. A tornyot 1968-ban lebontották.
37. A Népliget nyilvános parkként 1893 óta áll fenn. Két évvel később a sétautak, játszóterek mellett vendéglő nyílt, majd a századfordulótól kezdve egy mutatványos telep is kialakult. Itt működött a képen látható óriáskerék.
38. 1900 közepén a MÁV Északi Főműhelyében sportegyesület alakult "Törekvés" néven. Ők mutatták be először a labdarugást Kőbánya lakosságának. Példájukat követve más csapatok is szerződtek, mint a képen látható Hungária FC. Az 1900-as évek elején, vagyis a magyarországi labdarugás fénykorában a játékosok még magasszárú bakancsban játszottak és a kaput nehéz gerendákból ácsolták.
39. 1907-ben alakult az első gimnázium a Füzér u. 12. sz. alatt, ahol már az első tanévben 120 diák tanult. A létszám további gyors növekedése következtében azonban a földszintes

épület - melynek udvarát látjuk - hamarosan kicsinek bizonyult.

40. Az új gimnáziumot Lechner Ödön, korának egyik legkiemelkedőbb építésze tervezte s 1915-ben avatták fel. Az iskola 1921-ben vette fel I. László királyunk nevét. Az épület ma műemlék.
41. Magyarország első repülőtere 1909-1921 között a Rákosmezőn, azaz a Fehér-, Kerepesi-, Kereszturi út és a vasuti töltés által határolt területen helyezkedett el. A gépek számára valóságos "hangár város" épült.
42. A Rákosmezőn zajlott le az első magyarországi bemutató repülés, amelyet számos repülőverseny és bemutató követett. Képünk az 1910. évi első nemzetközi versenyen készült.
43. A Román és Cserkesz u. sarkán 1907-1910 között szecessziós stílusban épült a zsinagóga, mely a maga korában az egyik legszebb izraelita templom volt a fővárosban.
44. A XIX. sz. utolsó évtizedeiben Kőbánya lakóinak száma gyorsan növekedett. Az egészségügyi ellátás érdekében egyre sürgetőbbé vált, hogy gyógyszerár létesüljön e városrészben is. Elsőként Fáczányi Ármin "Az Isteni Gondviseléshez" címzett patikája nyílt meg 1870-ben. Fényképünk az 1900-as évek elején készült, miután az üzlet apáról-fiura öröklődött.

45. Elsősorban az ipari fejlődés hatására Kőbánya lakossága a hatszorosára nőtt 1880-1910 között. Az ezzel párhuzamosan fokozódó lakásigények legalább részleges kielégítésére a gyárak, intézmények építettek szolgálati lakásokat alkalmazottaik részére. A főváros vezetése kislakásos telepek létesítését szorgalmazta, aminek megvalósult példája a Kőbányai úton 1910-ben épült telep, 40 darab földszintes házával és 12 üzletével.
46. Bárczy István polgármester nagyszabású városfejlesztési programja keretében 1910-ben épült ez a Kőrösi Cs. S. út és Harmat u. sarkán ma is álló bérház. Túlnyomórészt tisztviselők laktak benne.
47. Az ipari létesítmények alapításának és fejlődésének folyamata a századforduló után is töretlen maradt. 1910-ben létrejött a Magyar Radiátorgyár /Gyömrői út 76-78./. Hirdetéséről jól leolvasható gyármányainak széles választéka.
48. Az Állatorvosi Főiskola járványtani laboratóriumából lett önálló vállalattá a Phylaxia Szérumtermelő Rt. 1912-ben. Kezdetben csak állatgyógyászati, majd 1924-től embergyógyászati oltóanyagokat gyártott, illetve fejlesztett ki. Egyszerre volt kutató- és termelő intézet.
49. A kőbányai sörgyári alapítások sorában utolsóként jött létre Haggenmacher Henrik üzeme

1912-ben. Bár a Maglódi úti gyár a többiekhez viszonyítva a legkisebb volt, modern felszereléssel rendelkezett s erős versenytársnak bizonyult.

III. RÉSZ

50. Címkočka

51-52. A Tanácsköztársaság kivívásában és eseményeiben a kőbányai munkások is tevékenyen részt vettek. Komoly erőt képviseltek, hiszen a kerület lakosságának felét a fizikai dolgozók alkották. A helyi munkás- és katonatanács a közellátás, lakásügy, oktatás, egészségügy, művelődés felhalmozódott problémáit igyekezett megoldani.

Amikor a külső és belső ellenség fegyverrel támadt a proletárdiktaturára, az emberek tömegesen jelentkeztek a hadseregbe. A 14. vörösezred a MÁV Északi Főműhelyének munkásaiból állt.

A történelmi napokra két kevésbé ismert plakáttal emlékeztetünk.

53. Az I. világháború után az ország gazdasága megtorpant, az egyes iparágak helyzete megváltozott. Látványos fejlődésről nem lehetett beszélni, elsősorban kisüzemek alakultak, mint pl. Sorg Antal Építőipari Rt.-a. /Gergely u. 8./ . Az építkezések kivitelezése mellett vas- és fa- építőipari termékeket is gyártott.

54. A Salgótarjáni út mentén állt az Augusztia telep, a Horthy rendszer lakáspolitikájának egyik szégyenfoltja. Az I. világháború miatt szükség volt kiegészítő kórházra, eredetileg erre szolgáltak az épületek. A békekötés után ide költöztették az elcsatolt területekről Budapestre menekült embereket. A szükségkórházat fokozatosan szükséglakásokká alakították át, melyek a zsúfoltság következtében hamarosan nyomortanyává züllöttek.
55. Az életmód egyik legfontosabb meghatározója a lakás. E megállapítás tükrében vesszük szemügyre Kőbányát, mely a két világháború között a szükséglakások városrésze volt. Az egyes telepek külső formájukban és minőségükben természetesen különböztek egymástól. A képen látható Lingel telepen egy fokkal emberibb körülmények uralkodtak, mint a nyomortanyákon.
56. A nyomasztó lakásínség enyhítésére a főváros szociális építkezésekbe kezdett. E program keretében 1926-ra készült el 650, mindössze egy helyiségből álló lakás a Ceglédi úton. Innen származik ez a zománcozott s ma már múzeumban őrzött tábla.
57. A telepszerű építkezéseken kívül egyes házak is épültek különböző kivitelben és stílusban 1920-1940 között. A képen látható Kolozsvári utcai házban jobbára munkások, szerény jövedelmű kisemberek laktak.

58. 1926-ban költöztek be az első lakók ezekbe az Üllői úti bérházakba, melyek tisztviselőknek, iparosoknak, kereskedőknek, tehát jobb anyagi helyzetben lévő embereknek kínáltak lakásokat.
59. A X. ker. két világháború közötti arculatához hozzátartozott az Ó- és Új hegyen kialakult kertes negyed, ahol családi házak, nyaralók, gyümölcsösök sorakoztak egymás mellett a régi szőlők és présházak helyén.
60. A házak között szőlőt is termesztettek, de jelentéktelen mennyiségben. Az egykor virágzó szőlőművelésre csak az ősszel rendezett szüreti mulatságok emlékeztettek.
61. 1925-ben nyílt meg a Dobi I., Kerepesi, Fehér út közötti területen az új galopp pálya, amely korának egyik legmodernebb sportlétesítménye volt. A II. világháborúban súlyosan megsérült; később régi formájában újjáépítették.
62. A Népliget történetének eddigi legmozgalmasabb szakasza a két világháború közé esett. A Tanácsköztársaság idején itt toborozták a vöröskatonákat, gyakran itt húzódtak meg a sztrájkoló munkások és sokszor volt a környékbeli munkások május elsejei felvonulásának végcélja. A legnagyobb tömegeket az ünnepnapi mulatságok vonzották, melyeket színes plakátok hirdettek.

63. A kerületi munkásmozgalom központja a Martinovics tér 3. sz. alatti munkásotthon volt, ahol sokréttű politikai- és kulturális élet zajlott. Ez a felvétel az amatőr színjátszókat örökítette meg egyik előadásuk után.
64. Az I. világháború után sem csökkent a magas csecsemőhalandóság a X. kerületben. Ez a kedvezőtlen helyzet az Anyavédelmi Intézet, azaz a szülőotthon felépülése után némileg javult. A Kőrösi Cs. S. úton lévő intézmény korszerű felszereléssel rendelkezett és jó ellátást biztosított.
65. A Maglódi úton, egy szeretetotthon helyén hozták létre Kőbánya első kórházát 1932-ben.
66. A téglagyárban sok lengyel munkás dolgozott. Hosszas előkészületek után 1930-ban avatták fel az ugynevezett lengyel templomot az Ó-hegy és Kőér u. sarkán, ahol vallásukat gyakorolhatták.
67. Az I. világháború után a sörfogyasztás visszaesett, ezért a Dreher sörgyár termelése 80 %-kal csökkent. A kedvezőtlen gazdasági helyzet ellensúlyozására a tulajdonos kakaó, keksz és csokoládé gyártásával bővítette választékát. A gyár udvarán a különféle típusu áruszállító kocsikat látjuk.
68. Az I. világháború után több kőbányai sörgyár összeolvadt. 1923-ra már csak a Dreher, a

Részvény és a Hagenmacher Serfőződe maradt fenn. 1933-ban a gazdasági válság, az élesedő piaci verseny hatására ezek is egyesültek.

- 69-70. 1937-ben iskolai sporttelepet adtak át a Népligetben. A lelátókon 16 000 ember foglalható helyet. Képeink a lelátóról, illetve a megnyitó ünnepélyről készültek.
71. A Szent Lászlóról elnevezett plébániatemplom előtt állították fel Árpádházi királyunk szobrát 1940-ben. A háttérben a kerületi előljáróság /ma a tanács/ 1890-es években emelt épülete látható.
72. A két világháború között fellendülő fővárosi konzervipar legjelentősebb vállalata a Glubus Kereskedelmi, Ipari és Mezőgazdasági Rt. volt. 1940-ben létesült a Maglódi út 47. sz. alatt.
73. A Horthy korszak problémái közé tartozott az iskolák hiánya. 1941-től elsősorban a MÁV- és Pongrác u. telep lakóinak gondján enyhített a Salgótarjáni út 53. sz. alatt megnyitott iskola.
74. Pataky István (1914-1944/ a munkásmozgalom mártirja. A X. ker. Bihari út 8. sz. alatt lakott és az 1930-as évektől kezdve Kőbányán, valamint a főváros más kerületeiben kommunista ifjómunkás csoportokat szervezett. Részt vett a fegyveres ellenállásban. 1944-ben elfogták és kivégezték.

75. Braun Éva /1917-1945/ értelmiségi családból származott, és tisztviselőként dolgozott. Fia-
talon bekapcsolódott a kommunista ifjúsági
mozgalomba. A kulturális ügyeket intézte, szer-
vezte a Martinovics téri Munkásotthonban.
1940-ben a Kommunista Párt tagja lett. Részt
vett a fegyveres ellenállási mozgalomban. Bu-
dapest felszabadításának utolsó napjaiban le-
bukott, és hősi halált halt.
76. A Kőbányán szerveződött partizáncsoportok ak-
ciókkal állandóan nyugtalanították az ellensé-
get, s ez erőt és reményt öntött az elgyötört
lakosságba. 1945. január 1-én megindult az
általános támadás a Budapesten körülzárt ellen-
séges német és magyar csapatok ellen. A Vö-
rös Hadsereg súlyos harcok árán január 9-én
a X. kerületet felszabadította.

IV. RÉSZ

77. Címkocka
- 78-79. A II. világháború harmadik legnagyobb városi
csatája megtizedelte a polgári lakosságot, és
sok kárt okozott a lakóházakban, középületek-
ben, gyárakban. Ez utóbbi szemléltetésére e-
lég egy pillantást vetni a Hős utcai házakra,
vagy a MÁV É.Járműjavítóra.
80. A Magyar Kommunista Párt vezető szerepet
játszott az újjáépítés megindításában, szerve-
zésében, irányításában. Röplapok segítségével
is mozgósította, lelkesítette a lakosságot.

- 81-82. Kőbánya népe gyorsan magához tért a háború borzalmaiból. Hamarosan megindult a romeltakarítás, a helyreállítás, a termelés. Képeink a Dreher Sörgyár kijavított gépkocsijait és a gyári dolgozók egy csoportját mutatják.
83. Soványan, szegényes ruhában, de örömmel néznek a fényképezőgép lenszéjébe a kőbányai gyerekek az első szabad május elsején. Háttérben a Havas villa.
84. A kőbányai söripar történetét a gyárak folyamatos egyesülése, illetve számuk csökkenése jellemezte. 1948-tól csak egy vállalat, a Kőbányai Sörgyár létezik.
85. Richter Gedeon 1907-ben alapított gyárából az 1948. évi államosítás után jött létre a Kőbányai Gyógyszerárúgyár /Gyömrői út 19-21./. Növény-kémiai készítményeket és kozmetikumokat is gyárt.
86. A II. világháború előtt már működött egy gyógyszergyár a Keresztúri úton. Az államosítás után több, hasonló cikket termelő vállalatot csatoltak hozzá s így jött létre az Egyesült Gyógyszer- és Tápszergyár.
87. A Phylaxia Szérumtermelő Rt.-ből jött létre 1954-ben a Humán Oltóanyagtermelő és Kutató Intézet a Szállás u. 5-7. sz. alatt.
88. 1948. után a kőbányai iparban többszöri átszervezések, összevonások történtek. Gyárak jöttek létre és szűntek meg, például a Villamosgép és

Kábelgyár 1952–1963 között működött, majd beolvadt az Egyesült Villamosgépgyárba.

89. Több budapesti és vidéki üzem egyesüléséből 1963-ban alakult a Szerszámgépipari Művek. Képünk a kőbányai törzsgyár /Liget u. 22./ egyik csarnokát ábrázolja.
90. Az 1950-es években a gyárak kultúrházakat építettek a munkásműveltség fokozására. Ma a X. kerületben négy ilyen létesítmény működik, közöttük az itt látható EVIG Művelődési Központ.
91. Az 1950-es évek első felének erőltetett iparfejlesztése következtében háttérbe szorult a lakásépítés a X. kerületben is. Az évtized második felében lassu javulás kezdődött, így például az Üllői út és Zágrábi út között 1310 lakás épült.
92. Az 1950-es évek új házai az un. szocialista realizmus stílusában készültek és bár belül megfelelő komfortot nyújtottak, külső megjelenésüket, építészeti megformálásukat jogosan bírálták.
93. A felszabadulás után a X. ker. egészségügyi hálózatának fejlesztése igen sürgető volt. Először a korábról felhalmozódott hiányosságokat kellett pótolni, aminek első kézzelfogható eredményeként 1949-ben megnyitották a Kőbányai úti Egészségházat.
94. Az 1950-es években az oktatás fejlesztését elsősorban a férőhelyek számának növelése jelen-

tette. A X. kerületben is több általános iskola épült, ezek között a 18 tantermes Száva utcai iskola volt a legnagyobb.

95. A Rottenbiller parkban található az 1955-ben épített Úttörőház.
96. A sörgyáros Dreher család magánkertjéből 1950-ben alakították ki a Csajkovszkij parkot, melyet zeneszerzők mellszobrai díszítenek és ahol 1500 férőhelyes szabadtéri színpad is található.
97. A Népliget kb. egy millió négyzetméteres területének fele parkosított. Sétányait a belső városrészekből áttelepített szobrok díszítik, mint pl. Tinódi Lantos Sebestyén szobra, mely 1907-1950 között a Blaha Lujza téren állt. Említésre méltó még, hogy a Népligetben négy sporttelep is található.
98. 1950-1980 között a gázcsőhálózat hossza s ezzel összefüggésben a felhasznált gáz mennyisége s kétszeresére nőtt Kőbányán. Az igények kielégítésére 1963-ban megépült a földgázbontó állomás.
99. 1963-ban létesült az Öntödei Vállalat 16 üzem összevonásával. Központi gyáregysége a Kőbányai Vas- és Acélöntöde /Fertő u. 14./, ahol évente sok ezer öntvényt készítenek.

100. Az 1838-ban alapított első téglagyár utódja a többszöri átszervezés után 1963-ban létesített Épületkerámiai és Burkolóanyagipari V. Berendezéseit folyamatosan korszerűsítették s ma már a téglagyártás nem idényjellegű tevékenység.
101. A Pataky István tér rendezésére kiírt pályázat I. díjas terve alapján 1964-re készült el a 800 fős befogadóképességű Kőbánya mozi.
102. A Kőbányai Pártbizottság 1965-ben átadott székháza arányos, választékosan tervezett középület. A mellette lévő művelődési házzal és filmszínházzal a városrész központját képezi. Néhány régi épület lebontásával környezetét is esztétikusan alakították ki.
103. Az 1960-as években a lakásépítés üteme felgyorsult. Ennek eredményeként 1962-re felépült a Martinovics téri, 1967-re pedig a Harmat utcai lakótelep, ahol 1432 lakást adtak át.
104. A szocialista fejlődés egyik legnagyobb problémája azonban továbbra is a lakáshiány volt, melynek arányát csak növelte a szükséglakások /pl. az Augusztai telep/ fokozatos felszámolása, az életveszélyessé vált és városrendezési akadályt jelentő házak lebontása.
105. A Kőrösi Cs. S. uton 1969-ben épült ez a lakóház vasbeton, üveg és mezőturi téгла felhasználásával. Monumentális hatása révén meghatározó erejű a városközpont formálásában.

106. Az Üllői és Bihari út sarkán áll az un. 100-as postahivatal. Az 1969-ben átadott épületben technikum, 150 személyes kollégium és 450 fős munkásszálló is helyet kapott.
107. A Harmat utcai lakótelep 1970-ben új bölcsődével és óvodával gyarapodott. Az intézmény 160 gyermek ellátását biztosítja.
108. Kőbányát szinte átkarolja a két metróvonal, jelentősen javítva a kerület peremén élő lakosság közlekedését. A Deák tér - Örs vezér tér közötti vonal 1970-ben, a Nagyvárad tér - Kőbánya-Kispest vá. közötti szakasz 1980-ban nyílt meg.
109. 1973-ban Pest, Buda és Óbuda fővárossá egyesítésének 100. évfordulóján Centenárium parkot avattak a Népligetben, melyet a budapesti kerületek és a megyék építettek.
110. A Dobi I. út és a galopp pálya közötti területen 1948-ban rendezték meg először az Országos Mezőgazdasági Kiállítást és Vásárt, amire 1956 után két évenként került sor. 1974 óta minden évben itt tartják a Budapesti Nemzetközi Vásárokat.
111. A Pataky István Művelődési Központ kettős hatást gyakorol Kőbányára. Modern formájával uralja a környező teret, sokrétű műsoraival, kulturális szolgáltatásaival a kerület szellemi életének meghatározója.

112. A Pataky István Művelődési Központ 1975-ben felavatott új épületében 500 személyes színházterem, szakköri helyiségek, könyvtár, kiállítóterem, stb. található,
113. 1977-ben nyilt meg a Planetárium a Népligetben, ahol a természettudományos mellett szórakoztató előadásokat is rendeznek.
114. Körülbelül 150.000 ember társadalmi munkája hozta létre a Magyar-Szovjet Barátság Parkját 1975-ben. Középpontjában Buza Barna monumentális emlékműve áll.
115. A Jászberényi út és Kozma u. sarkán áll az Athenaeum Nyomda Rotációs Mélynyomó Üzeme, ahol színes újságokat állítanak elő. Az 1977-ben átadott épület előregyártott vasbeton elemekből készült. Udvarát Varga Imre Pallas Athene című szobra díszíti.
116. Az ujbpesti eredetű ORION rádióüzeme 1951-ben költözött a Jászberényi utra. 1956-ban itt kezdtek el a televíziók tömeggyártását. Képünk a gyár modern főépületét mutatja.
117. Az 1970-es évektől nagy erőfeszítések történtek a lakáshelyzet javítására, amiben segítséget jelentett a házgyárakban előállított elemek tömeges alkalmazása. Az építkezések közül kiemelkedik az Újhegyi lakótelep, ahol több mint 5000 család talált otthonra.

118. Az Újhegyi lakótelep tövében, a X. kerületi vállalatok társadalmi munkájával létesült a Szocialista Brigádok Parkja 1977-ben. Egyik nevezetessége a helytörténeti mozgalom által létrehozott szabadtési téglaiipari kiállítás, a másik Varga Imre "Munkás" című szobra /1977./ Képünkön ez utóbbi látható.
119. 1979-ben az Újhegyi lakótelepen 24 tantermes, 800 személyes általános iskolát adtak át. A gyermeklétszámra való tekintettel 1981-ben az épületet 8 tanteremmel bővítették. Jelenleg 1900-2000 gyermek tanul az iskolában.
120. Napjainkban a kerület egészségügyi hálózata lépést tart a szocialista fejlődés ütemével. Az orvosi ellátás színvonalának emelését jelzi például, hogy a Maglódi úti Bajcsy-Zsilinszky Kórházban három művese készüléket állítottak a gyógyítás szolgálatába.
121. 1980-ban új Centrum Áruházat adtak át a Zalka Máté teren. Az üzletközponthoz szolgáltató részleg csatlakozik.
122. Az épülő kőbányai városközpont részeként 1981-ben új postahivatal nyílt a Kőrösi Csoma S. u. 10. szám alatt. A létesítmény 73 millió forintba került.
123. 1982-ben a vásárváros főbejárata mellett nyitotta meg kapuit a Hotel Expo. A 11 szintes szállodában 160 szoba áll a vendégek rendelkezésére.

124. Helytörténeti barangolásunk végére értünk. Szűkre szabott lehetőségeink miatt számos dolgról nem szólhattunk. Mozaikszerűen felvilantottuk e városrész életrajzát, sokféle arcát, melyhez a képen látható gyárkémények, templomtornyok, vasutak mellett ma már az új lakótelepek, parkok, modern intézmények is hozzátartoznak.

125.

VÉGE

FÜGGELÉK

A kerület fontosabb adatai /1983/

A kerület nagysága: 32,5 km²

Üzemek száma

nagy- és középüzemek száma: 38

kisüzemek száma : 100

Lakosok száma: 102 000 fő

A kerületben dolgozók száma: 75 000 fő

/A lakosság 75 %-a munkás, 42 %-a 30 éven aluli/

Ingázók száma: 32 000 fő

Munkásszálláson él: 8 000 fő

Lakásállomány: 31 569 db

Oktatási intézmények:

Óvoda : 21

általános iskola : 18

gimnázium : 1

szakközépiskola : 2

szakmunkásképző : 1

kisegítő iskola : 1

zeneiskola : 1

dolgozók ált.isk. : 1

Nevelési Tanácsadó : 1

uszoda : 2

Köz művelődési intézmények:

Művelődési otthonok száma:

tanácsi fenntartású

művelődési központ 1

úttörőház 1

	szakszervezeti fenntartású	
	művelődési központ	2
	művelődési ház	1
	klubkönyvtár	1
Mozaik száma		1
Könyvtárak -	tanácsai fenntartású	1
-	szakszervezeti "	65

Egészségügyi ellátás:

Kórház és szakorvosi rendelőintézet	1
Bölcsőde	14
Hetes bölcsőde	1
Szociális foglalkoztató	1
Öregek napközitthona	2
Körzeti orvosok száma	40
Körzeti gyermekorvosok száma	18
Gyógyszertárak száma	10